

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ТОРГІВЛІ ТА ТОВАРОЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 658. 338.1

СТЕФАНИШИН О. Б.

Львівський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

В роботі визначено соціальну роль сфери торгівлі в контексті забезпечення трудової зайнятості, в тому числі самозайнятості населення в Україні. В результаті проведеного дослідження отримано дані про частку зайнятого населення в торгівлі та про кількість зайнятих працівників на підприємствах та фізичних осіб-підприємців, розраховано продуктивність праці в сфері торгівлі. Всі дані досліджені в динаміці, визначено абсолютні зміни показників та темпи їх змін.

Ключові слова: торгівля, розвиток, соціально-економічна роль.

STETANYSHYN O. B.

Lviv Institute of private company "Higher educational institution "Inter-Regional Academy of Personnel Management"

SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF TRADE IN UKRAINE

The research defines the socio-economic role of trading sphere in terms of employment in Ukraine, self-employment inclusive. On completion of the carried out study, there was obtained the data on the percentage of people involved in trading, as well as those dedicated to companies and individual entrepreneurs. The level of working productivity in trading was calculated. In fact, in terms of employment in general, the share of those involved in trading remains persistently high (up to 21,9% in 2014) and shows the best performance rate among all the other economic activity types. The rate of the people working in trading enterprises makes 16% out of the total number of companies' employees in Ukraine. Among the Ukrainian individual entrepreneurs, trade-focused rate is up to 60%. All the data were researched in-situ, in actual practice. There were also determined the absolute changes indices and their rates. The obtained data allow us to consider the significance of the trading sphere and increase of its impact on the socio-economic development of Ukraine.

Keywords: trade, development, social and economic role.

Вступ

В сучасних умовах крім традиційних функцій (забезпечення економічного обміну, зміни форми вартості товару, організації товарного обігу), торгівля активізує вплив на виробництво і споживання, міжрегіональні поставки, міжгалузевий обмін як потужний інтегратор в економічних відносинах [1, с. 3]. Соціально-економічна роль торгівлі в сучасних умовах вдосконалюється та модифікується. У контексті зростання соціальної ролі торгівлі значний інтерес становлять можливості цієї сфери в забезпеченні трудової зайнятості на тлі поширення безробіття в Україні.

Соціальна роль торгівлі становить значний інтерес для вітчизняних вчених. Багатий доробок у працях В. Апопія, О. Ляш, Т. Костиненка, Е. Лібанової, Н. Міценко, С. Сафронова та ін., утворює нас у думці про зростаючу актуальність та значущість даного питання. Водночас, малодослідженими залишаються питання масштабів та тенденцій забезпечення трудової зайнятості сфери торгівлі.

Звичайно, оцінюючи соціальну роль розвитку торгівлі слід опиратися на комплекс показників (індикаторів) для повноти дослідження [1, с.25]. В межах даного дослідження зупинимось лише на деяких, що стосуються забезпечення трудової зайнятості.

Основна частина

Дослідимо стан та динаміку зайнятого населення в Україні та частку зайнятих яку забезпечує торгівля (табл. 1). В Україні відбулось зменшення кількості зайнятих на 1288,1 тис. осіб (темпа падіння склав 6,7%). Кількість зайнятого населення у торгівлі теж знизилась на 194,5 тис. осіб, темпа падіння склав 4,7% і був нижчим, ніж по Україні. Частка зайнятих у торгівлі залишається стабільно високою від 21,5% у 2012 році до 21,9% у 2014 році – це найвищі показники. Для прикладу, у сільському господарстві зайнято близько 17% усіх зайнятих в Україні, а у промисловості від 16,8% у 2012 році до 16% у 2014 році з тенденцією до зменшення. Усі інші сфери діяльності забезпечують значно менші показники часток зайнятих в усій сукупності зайнятих в Україні (розраховано за [2]).

Досліджуючи кількість зайнятих працівників суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (табл.2) доходимо висновку, що торгівля забезпечує високу частку зайнятих на підприємствах (16,1% у 2014 році), а частка зайнятих фізичних осіб-підприємців у торгівлі до загальної кількості зайнятих фізичних осіб-підприємців в Україні є найвищою (55,8% у 2014 році). Для порівняння, традиційно найбільшу частку зайнятих на підприємствах забезпечує промисловість із показником (38,6% у 2014 році). Найближче до лідерів: промисловості та торгівлі є сільське господарство із показником 10,0% у 2014 році.

Ці тенденції прослідковуються на протязі усього досліджуваного періоду. Так, частка зайнятих працівників у торгівлі на підприємствах становила 15,5% у 2012 році, 15,6% у 2013, а серед фізичних осіб-

підприємств – 59,6% у 2012 році; 58,7% у 2013 році. У промисловості частка зайнятих працівників на підприємствах залишається найвищою в Україні (39,4% у 2012 році; 39,5% у 2013 році). Зате, частка зайнятих фізичних осіб-підприємців у промисловості становить лише (8,0% у 2012 році; 7,7% у 2013 році). Приблизно таку ж частку серед зайнятих фізичних осіб-підприємців забезпечують: транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (6,6% у 2012 році; 6,5% у 2013 році); тимчасове розміщення й організація харчування (5,6% у 2012 році; 5,8% у 2013 році).

Таблиця 1

Стан та динаміка зайнятого населення в Україні та сфері торгівлі*

Зайняте населення	2012	2013	2014	Відхилення +/-2014 до 2012 рр.	Темп росту, %
Всього в Україні, тис. ос.	19261,4	19314,2	18073,3	-1288,1	93,8
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, тис. ос.	4160,2	4269,5	3965,7	-194,5	95,3
Частка зайнятих у торгівлі відносно усього зайнятого населення, %	21,5	22,1	21,9	0,4	102

* Дослідження проводились лише за 2012–2014 рр. у зв'язку з переходом до КВЕД-2010

Таблиця 2

Кількість зайнятих працівників суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності*

Усього, тис. осіб	У тому числі				
	підприємства		фізичні особи-підприємці		
	тис. осіб	у відсотках до загальної кількості	тис. осіб	у відсотках до загальної кількості	
у 2014 році					
Усього	8796,7	6298,5	100,0	2498,2	100,0
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2409,3	1015,2	16,1	1394,1	55,8
У 2013 році					
Усього	9729,1	7406,5	100,0	2322,6	100,0
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2518,6	1156,0	15,6	1362,6	58,7
У 2012 році					
Усього	9957,6	7679,7	100,0	2277,9	100,0
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2550,4	1193,4	15,5	1357,0	59,6

*Кількість зайнятих працівників визначається з урахуванням штатних, позаштатних і неоплачуваних (власників, засновників підприємства та членів їх сімей) працівників підприємства.

Така висока частка зайнятих у торгівлі як фізичні особи-підприємці показує високу соціальну значимість торгівлі. Саме займаючись торгівлею, населення реалізує можливості самозайнятості та покращення матеріального стану. На макрорівні – це забезпечує отримання надходжень до держбюджету у вигляді податків та до Пенсійного фонду у вигляді соціальних відрахувань. Така ситуація наводить на висновок про необхідність системного підходу у державному регулюванні функціонування та розвитку торгівлі.

Досліджуючи динаміку кількості суб'єктів господарювання в Україні загалом та за видами економічної діяльності (табл.3) робимо висновок на основі статистичних даних, що показник частки суб'єктів господарювання у торгівлі до загальної кількості усіх суб'єктів господарювання в Україні є найвищим постійно (28,4% у 2012 році; 28,1% у 2013 році; 27,6% у 2014 році). Усі інші суб'єкти господарювання забезпечують значно нижчі показники. Так, найближчими до торгівлі, але із значним розривом, є сільське господарство (13,1% у 2012 році; 12,7% у 2013 році; 13,5% у 2014 році) та

промисловість (11,9% у 2012 році; 12,5% у 2013 році; 12,4% у 2014 році). Щодо фізичних осіб-підприємців, то майже 60% усіх фізичних осіб-підприємців в Україні зайняті в торгівлі.

Таблиця 3

Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності*

Усього, одиниць	У тому числі				
	підприємства		фізичні особи-підприємці		
	одиниць	до загальної кількості, %	одиниць	до загальної кількості, %	
у 2014 році					
Усього	1 932 161	341 001	100,0	1 591 160	100,0
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	988 694	93 972	27,6	894 722	56,2
У 2013 році					
Усього	1722070	393327	100,0	1328743	100,0
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	890658	110414	28,1	780244	58,7
У 2012 році					
Усього	1600127	364935	100,0	1235192	100,0
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	843075	103798	28,4	739277	59,8

Продуктивність праці є узагальнюючим основним показником, що характеризує ступінь ефективності процесу праці, у сфері торгівлі визначається середнім розміром товарообороту на одного працівника. Цей показник характеризує обсяг товарообороту, реалізованого одним працівником підприємства за певний проміжок часу. Незважаючи на широке використання та простоту розрахунку, рівень та динаміка цього показника не дозволяє повною мірою відтворити рівень продуктивності праці та його зміну, провести порівняльний аналіз. Він не враховує трудомісткість реалізації окремих товарних груп, зрушення у структурі товарообороту та змін у трудомісткості продажу товарів. Крім того, в умовах інфляції зростання обсягу товарообороту відбувається не в результаті зростання фізичної маси товарів, що реалізуються, а у зв'язку зі зміною рівня цін на товари [5, с. 95].

Таблиця 4

Продуктивність праці у сфері торгівлі

Показник	2012	2013	2014	Відхилення +/-2014 до 2012 рр.	Темп росту, %
Зайняте населення в оптовій та роздрібній торгівлі; ремонті автотранспортних засобів, і мотоциклів, тис. осіб	4160,2	4269,5	3965,7	-194,5	95,3
Валовий товарооборот (оптової та роздрібної торгівлі), млн грн.	1154989,2	1197113,1	1220815,0	65 825,8	105,7
Продуктивність праці у сфері торгівлі млн грн/тис. ос.	278	280	307	29	110

Темп падіння зайнятого населення в торгівлі склав 4,7%, у цей же час відбулось зростання валового товарообороту торгівлі на 5,7%. Це призвело до зростання продуктивності праці у торговій сфері на 10%. Хоча, щоб уникнути сумнівів, щодо впливу на зростання товарообороту торгівлі цінового фактора, слід провести дослідження за індексом фізичного обсягу товарообороту та доповнити дані дослідження іншими якісними показниками розвитку торгівлі, що буде зроблено в подальших наших дослідженнях.

Висновки

Отримані дані засвідчують тенденцію зростання трудового потенціалу торгівлі на відміну від інших сфер, як промисловості і сільського господарства. Вражаючи, але цілком очікувані, отримані результати

щодо реалізації самозайнятості через зайнятість фізичних осіб-підприємців у торгівлі та можливостей її нарощування. Важливо зазначити, що за умов ринкових трансформацій та потрясінь самозайнятості для певної частини населення – спосіб виживання у скрутній життєвій ситуації. Самозайнятості можна охарактеризувати як стратегію забезпечення умов життєдіяльності та часткове вирішення проблеми безробіття.

На тлі складних і динамічних процесів, що відбуваються в Україні в політичній, соціальній та економічній сферах набуває очевидності зростання соціально-економічної ролі внутрішньої торгівлі. Досліджений у статті аспект абсорбування сферою торгівлі трудового потенціалу, дає можливість говорити про зростання можливостей цієї сфери в забезпеченні трудової зайнятості в Україні.

Література

1. Система регулювання внутрішньої торгівлі України : монографія / [В.В. Апопій, І.М. Копич, О.Г. Біла та ін. ; за ред. В.В. Апопія, І.М. Копича]. – К. : «Академвидав», 2012. – 424 с.
2. Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012–2014 рр. [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Кількість зайнятих працівників суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2012–2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Власова Н. О. Планування трудових ресурсів підприємств роздрібно торгівлі : [навч. посіб.] / Н. О. Власова, І. В. Жавко. – Харків, 2002. – 192 с.

Надійшла 16.03.2016; рецензент: д. е. н. Іляш О. І.